

והן **בראים**.

שנינו במשנתנו: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא וכו'.

תנו רבנן: דור המדבר — אין להם חלק לעולם הבא. שנאמר: "במדבר הזה יתמו ושם ימתו". וכך נדרש המקרא: "יתמו" — בעולם הזה, "ושם ימתו" — בעולם הבא.

ואומר: "ארבעים שנה אקוט בדור וגו' אשר נשבעתי באפי, אם יבאון אל מנוחתתי". הרי שנשבע ה', שלא יבואו אנשי דור המדבר אל המנוחה, והיינו עולם הבא (935). דברי רבי עקיבא.

רבי אליעזר אומר: באין הן לעולם הבא (936). שנאמר: "אספו לי חסידי ברתי בריתי עלי זבח". ואותם חסידים — היינו אנשי דור המדבר, שכרתו ברית עם הקדוש ברוך הוא על זבחים ושלמים, כמו שנאמר: "ויזבחו זבחים שלמים", ונאמר: "ויזרוק [את דם הזבחים] על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם".

אלא מה אני מקיים "אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחתתי"?

באפי, מתוך כעסי באותו זמן, נשבעתי שלא יבואו אל המנוחה. ועתה — חוזרני בי (937).

אמר רבה בר בר חנה: זימנא חדא הוה קאזלינא באורחא [פעם אחת הייתי מהלך בדרך].

אמר לי ההוא טייעא [סוחר ישמעאלי]: תא ואחוי לך בלועי דקרח [בוא ואראה לך את המקום שנבלעו בו עדת קרח].

אזיל [הלך רבה בר בר חנה עמו], חזא תרי בזעי [ראה שני נקבים], דהוה קא נפק קיטרא מנייהו [שהיה יוצא מהם עשן].

שקל גבבא דעמרא [נטל גיזת צמר], אמשייה מיא [שרה אותה במים], ואותביה בריש רומחיה [והניחה בראש הרומח] ואחלפיה התם [והעבירה מעל אותם נקבים], ואיחרך [נשרף הצמר], לפי שהחום שם היה גדול ביותר.

אמר לי הסוחר הישמעאלי: אצית מה שמעת [הקשב מה אתה שומע] מתוך הנקב.

ושמעית דהו קאמרי הכי [ושמעתי שכך היו אומרים]: משה ותורתו אמת, והן בראים [על עצמם היו אומרים כן].

אמר ליה אותו ישמעאלי: כל תלתין יומין

מהדרא להו גיהנם [חוזר הגיהנם לכאן], והרי הם כבשר בתוך קלחת, ואז יוצא עשן ממקום זה, ואמרי הכי: משה ותורתו אמת

935. כי אי אפשר לומר שהכוונה היא על ירושלים, דקיימא לן: מנוחה זו ירושלים, שאם כן, למה נקט המקרא שלא יבואו לירושלים, הרי דור המדבר לא נכנסו כלל לגבול ארץ ישראל! הריא"ף.

937. זה לשון רש"י במס' חגיגה [י א]: מדקאמר באפי משמע יכול אני לשאול עליו, לפי שמחמת אפי ולא בדעת מיושבת נשבעתי. ויש ללמוד מכאן שהמוצא פתח לנדרו וכו' מתירין לו [הובא בעץ יוסף].

936. הגרעק"א הביא את דברי התוס' במס' בבא בתרא [עג ב, ד"ה ודמו], שכתבו, שמשמע

רבי יהושע בן קרחה אומר: לא נאמר פסוק זה — אלא כנגד דורות הבאים:

"אספו לי חסידיו" — אלו צדיקים שבכל דור ודור⁽⁹³⁸⁾.

"כרתי בריתי" — אלו חנניה מישאל ועזריה⁽⁹³⁹⁾, שמסרו עצמן לתוך כבשן האש בשביל בריתו של הקדוש ברוך הוא.

"עלי זבח" — אלו רבי עקיבא וחביריו, שמסרו עצמן לשחיטה על דברי תורה.

רבי שמעון בן מנסיא אומר: דור המדבר באים הן לעולם הבא. שנאמר: "ופדויי ה' ישבון ובאו ציון ברנה". "ופדויי ה'" הם דור המדבר, שנפדו ממצרים.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שבקה רבי עקיבא לחסידותיה [עזב רבי עקיבא את חסידותו], שהיה רגיל תמיד לדבר בזכותם של ישראל [כפי שמובא להלן בגמרא]. ואילו לגבי דור המדבר לא דיבר בזכותם, אלא אמר שאין להם חלק לעולם הבא.

שהרי ממה שנאמר: "הלך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", יכול היה רבי עקיבא לדרוש שיש

להם חלק לעולם הבא.

שהרי אמר הנביא, שיזכור הקדוש ברוך הוא לירושלים חסד אבות, שהלכו אחריו במדבר.

אם כן, ומה אחרים, דורות הבאים, באים בזכותם של דור המדבר, הם עצמן [אנשי דור המדבר] — לא כל שכן שיבואו לחיי עולם הבא?

מתניתין

עשרת השבטים שהגלה סנחריב [כפי שנאמר: "וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי"], אינן עתידין לחזור ממקום גלותם⁽⁹⁴⁰⁾.

שנאמר: "וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה", שגזר עליהם הקדוש ברוך הוא שיגלו, כיון שעזבו את תורתו⁽⁹⁴¹⁾. ואמר הכתוב: "כיום הזה". מה היום — עובר והולך ואינו חוזר שוב, אף הם — הולכים לגלות, ואינן חוזרים. דברי רבי עקיבא.

רבי אליעזר אומר: כך דורשים מהמילים "כיום הזה": מה יום — מאפיל ומאיר [שהיום חשך מעט בבוקר, ומאיר יותר בצהרים]⁽⁹⁴²⁾, אף עשרת השבטים, שעתה

938. שעל פטירת הצדיקים שייך לשון "אסיפה", שהרי יעמדו לעולם הבא. מהרש"א.

939. כתב הריא"ף, שאפשר שאינם בכלל צדיקים שבכל דור ודור, כי באמת אותו פסל שציוה עליהם המלך להשתחוו לו לא היה עבודה זרה, אלא רק אנדרטי. ולכן נתחייבו בנפשם.

940. כתבו הראשונים, דהיינו דווקא אותו דור

שגלו. אבל בניהם וזרעם עתידים לחזור.

941. והפסוק מדבר על עשרת השבטים, כי "וישליכם אל ארץ אחרת" משמע שהגלה את כולם למקום אחד. והיינו עשרת השבטים, שהגלם סנחריב למדינת אפריקאי. אבל שאר השבטים לא גלו למקום אחד, אלא נתפזרו בכל הארצות. רש"י ד"ה וישליכם.

942. עוד פירש רש"י, שהיום מאפיל בערב,

אפילה להן, כך עתידה להאיר להם לעתיד לבוא.

גמרא

תנו רבנן: עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא⁽⁹⁴³⁾. שנאמר: "ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול".

וכך נדרש המקרא:

"ויתשם ה' מעל אדמתם" — בעולם הזה. "וישלכם אל ארץ אחרת" — לעולם הבא. דברי רבי עקיבא.

רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון: כך דורשים את המקרא "כיום הזה": אם מעשיהם כיום הזה, שלא חזרו בתשובה — אינן חוזרין. ואם לאו, אם יחזרו בתשובה — חוזרין הם מהגלות, ויש להם חלק לעולם הבא.

רבי אומר: באים הם לעולם הבא. שנאמר: "ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו'" [נוסף המקרא: "ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם"]. "האובדים בארץ אשור" היינו עשרת השבטים⁽⁹⁴⁴⁾, "הנדחים בארץ מצרים" הם דור המדבר. ואמר הכתוב, שלעתיד לבוא יבואו וישתחוו בירושלם.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: בכך שאמר רבי עקיבא שאין להם חלק לעולם הבא — שבקה רבי עקיבא להסידותיה [עזב רבי עקיבא את חסידותו, שהיה תמיד מדבר בזכות עם ישראל]. שהרי יכול היה ללמוד ממקרא אחר שחוזרים לעתיד לבוא, ויש להם חלק לעולם הבא, כפי שנאמר: "הלך וקראת את הדברים האלה צפונה ואמרת שובה משבחה ישראל נאם ה' לוא אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם ה' לא אטור לעולם". הרי שכל ישראל עתידים לחזור.

מאי חסידותיה של רבי עקיבא, שאמרנו לעיל שעזבה?

דתניא: קטני בני רשעי ישראל⁽⁹⁴⁵⁾ — אין באין לעולם הבא. שנאמר: "כי הנה היום בא בער בתנור, והיו כל זדים וכל עשה רשעה קש, ולחט אתם היום הבא אמר ה' צבאות, אשר לא יעזב להם שרש וענף".

"שרש וענף", הם בניהם הקטנים של הרשעים.

וכך דורשים את המקרא:

"שרש" — בעולם הזה. והיינו, שימותו בניהם נפלים.

"וענף" — שלא יבואו אף לעולם הבא. דברי

ולמחרת מאיר היום שוב. עיי"ש.

944. שהגלם מלך אשור אשורה, כמפורש בספר מלכים. אבל גלות יהודה ובנימין הגלם מלך בבל לבבל. מהרש"א.

943. כתב רש"י, שיש מפרשים שמה ששינוו בברייתא "אין להם חלק לעולם הבא", היינו לימות המשיח. שלא יקבלם המשיח עם שאר הגליות, לפי שסיפרו בגנותה של ארץ ישראל. כדאיתא לעיל [צד א].

945. רשעי ישראל עצמם — פשיטא שאין להם חלק. אלא המחלוקת בבניהם הקטנים, שלא

רבן גמליאל.

רבי עקיבא אומר: באים הם לעולם הבא. שאף שאבותיהם היו רשעים, הם לא חטאו. שנאמר: "שמר פתאים ח" (946), שכן קורין בכרכי הים לינוקא [לתינוק, ילד קטן] "פתיא".

ואומר: "גדו אילנא וחבלוחו, ברם עקר שרשוהי בארעא שבקו". והיינו, שאף שהאילן עצמו ייעקר, מכל מקום שרשיו, שהם הבנים הקטנים, ישארו בארץ. שיש להם תקנה.

ואלא מה אני מקיים: "לא יעזב להם שרש וענף"?

שלא יניח להם לא שכר מצוה חמורה, ולא שכר שיורי מצוה [מצוה קלה], לשלם להם לעתיד לבוא. אלא, כל שכר מצוות שעשו, ישלם להם בעולם הזה, כדי לטרדן מן העולם הבא.

דבר אחר: "שרש" — זו נשמה, שמעמידה את הגוף. וזהו הדמיון לשורש, שהוא מעמיד את העץ.

"וענף" — זה הגוף.

אבל קטני בני רשעי אומות העולם — דברי

הכל אין באין לעולם הבא (947).

ורבן גמליאל (948) נפקא ליה מ"ותאבד כל זכר למור", שאף לקטניהם אין חלק לעולם הבא.

אתמר: קטן, מאימתי בא לעולם הבא?

נחלקו בדבר רבי חייא ורבי שמעון בר רבי.

חד [אחד מהם] אמר: משעה שנולד.

וחד מהם אמר: משעה שסיפר [מזמן שהוא מתחיל לדבר]. אבל אם מת קודם לכן, אין לו חלק לעולם הבא.

ומאן דאמר משעה שנולד, שנאמר: "יבא וינידו צדקתו לעם נולד כי עשה". והיינו, שיאמרו צדקתו של הקדוש ברוך הוא — משנולד (949).

ומאן דאמר משעה שסיפר, דכתיב: "זרע יעבדנו יספר לה' לדור". והיינו, שזרע המספר, יעבוד את ה' דור ודור. שיחזור ויחיה בעולם הבא.

אתמר: רבינא אמר: משעה שנזרע, דהיינו, מזמן שנקלט הזרע במעי אמו, אף שלבסוף הפילתו אמו ונמחה, יש לו חלק לעולם הבא (950). דכתיב: "זרע יעבדנו".

חטאו.

946. והיינו, ששומר עליהם מגיהנם, שכל אותו מזמור מדבר ביורדי ועולי גיהנם. מהרש"א.

947. כתב רש"י, דהיינו דווקא רשעי אומות העולם. אבל בחסידי אומות העולם, נחלקו לעיל [קה] אם יש להם עצמם חלק לעולם הבא.

948. הגר"א מחק את המילים "ורבן גמליאל".

וכן פירש רש"י, שדברי הכל היא, שמפסוק זה למדים שקטני רשעי אומות העולם, אין להם חלק לעולם הבא. וכן כתב בהגהות מהר"ב רנשבורג.

949. שאין לפרש "לעם נולד" כפשוטו, עם שהוא נולד, שהרי אין לך עם שאינו נולד! יד רמה.

950. והכי איתא נמי במסכת כתובות [קיא א]:

המילים: "אל מלך נאמן" היא. שעל ידי עניית אמן, מקבל ומאמן העונה את הקדוש ברוך הוא עליו.

"לבן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק". אמר ריש לקיש, כך נדרש המקרא: השאול, הגיהנם, פוערת פיה ומקבלת למי שמשירר אפילו חוק אחד מהתורה, שאינו שומרו.

אמר לו רבי יוחנן: לא נחא למרייהו דאמרת להו הכי [לא נח לאדון, לקדוש ברוך הוא, שאתה דורש כך. כי אתה דן את ישראל לכף חובה ביותר].

אלא, כך נדרש המקרא: השאול פוערת פיה — לבלי חוק, למי שלא למד אפילו חוק אחד. משמע, אפילו לא למד אלא חוק אחד, כבר אינו נידון בגיהנם⁽⁹⁵³⁾.

"והיה ככל הארץ נאם ה', פי שנים בה יכרתו יגועו, והשלישית יותר בה". דהיינו, שני שלישי ימותו, ושליש יותר וישאר.

אמר ריש לקיש: אותו שלישי שישאר, היינו הבן השלישי של שם בנו של נח. שהרי שני חלקים של כל העולם יהיו נכרתים, וחלק

רבי נחמן בר יצחק אמר: משעה שנימול, יש לו חלק לעולם הבא. דכתיב: "עני אני וגוע מנער נשאתי אמיך אפונה". דהיינו, אף שאני עני וגוע מנער, מיתתי חשובה, וראוי לומר עלי "ויגוע ויאסף", לפי שזוכה אני לחיות לעתיד לבא, כמו הצדיקים, שנאמר בהן גויעה⁽⁹⁵¹⁾.

ומאימתי חשוב אני כך — משעה שאני נושא אמיך [אימתך] ופחדך. "אפונה" היינו, שאימתך מיושבת ומבוססת בליבי [לשון "דבר דבור על אפניו"]. והיינו מזמן שנימול, שהרי אנו מקיימים מצות מילה מאימתו של הקב"ה.

תנא משום רבי מאיר: משעה שיאמר הקטן אמן. שנאמר: "פתחו שערי, ויבא גוי צדיק שומר אמונים". אל תקרי "שומר אמונים", אלא "שומר אמן"⁽⁹⁵²⁾.

והיות והזכרנו ענין אמירת אמן, מדברת הגמרא על ענין זה עצמו:

קיא-א מאי "אמן"? מהי משמעות המילה "אמן", שעונים אחר כל ברכה?

אמר רבי חנינא: "אמן" — ראשי תיבות של

נבלתי יקומן — לרבות נפלים.

951. כדאיתא ברש"י על החומש [בראשית כה יז]: לא נאמרה גויעה — אלא בצדיקים. ועיי' ברמב"ן שם.

וביד רמה פירש, דהיינו כפשוטו של מקרא, שאני עני ומת בצעירותי מחמת צער המילה שאני סובל. והיות והשתבח בכך דוד, שמע מינה שמעלה היא זו, ובודאי שיקבל עליה שכר טוב, והיינו חיי עולם הבא.

952. והיות ו"אמן" היינו קיום הדבר ואמיתותו, בזה שהקטן אומר על שום ברכה מילה זו, ומאמת ומקיים הדבר, זוכה לפתוח לו שערי גן עדן ועולם הבא. ואמר "שומר אמונים" לשון רבים, כי מציון בספר תהלים כפל מילה זו "אמן ואמן", והיינו רמז לאמת הדבר בעולם הזה ועולם הבא. מהרש"א. עיי"ש.

953. מחלוקתם צריכה ביאור. ועיי' בענף יוסף מה שהביא בשם בעל העקרים ובשם הר"י מינץ. ועיי' עוד במפרשים.